

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

FORENING & MUSEUM

Nr. 1 / 2020

1892
HELSINGBORG
TRETORN

BÄSTA FABRIKAT

TRETORN GALOSCHER

HELSINGBORGS GUMMIFABRIKS AKTIEBOLAG
HELSINGBORG, SWEDEN.

Der bliver et Sundtoldsmarked i 2020

I sidste nummer af foreningsbladet havde min leder en overskrift, der lød: *Vi håber, der bliver et Sundtoldsmarked i 2020*. Det bliver der. Under sidste års budgetforhandlinger besluttede Byrådet heldigvis at øremærke en halv million ekstra til Helsingørs Kommune Museer i 2020 og 2021.

Sundtoldsmarkedet blev sidste år arrangeret af de frivillige, der havde lagt flid, dygtighed og engagement ind i projektet. Det kunne naturligvis ikke blive ved med at gå.

Merete Nygaard er blevet genansat som den længe ventede tovholder for en festival, som hedder "Sundtoldens dage - Helsingørs historiske festuge" og som integrerer træslibsejlsdagen "Øresund på langs", der finder sted den 8. august med Sundtoldsmarkedet, der foregår lørdag den 15. august 2020. Forberedelserne er i fuld gang. Det er glædeligt, at der er positive signaler i forhold til Helsingør Kommunes Museer. Desværre er der stadig problemer, for besparelserne har ramt hårdt. I Bymuseet er der på grund af besparelser langt imellem fornyelsen af udstillingerne. Museet skal også opfylde et krav om forskning.

Helsingør Museumsforening er i sin tid oprettet for at samarbejde med Helsingør Kommunes Museer og støtte museernes aktiviteter. Vi vil fortsat gøre vores yderste for at leve op til dette mål.

Tom Sinding

Forsidebilledet

*Salgsplakat fra Helsingborgs Gummifabriks AB.
Kilde: digitaltmuseum.se*

FORENING & MUSEUM

Bente Thomsen (ansvh.)
Torben Bill-Jessen
Eva Arnsfelt
Iben Vyff

Tryk: Nofoprint, Helsingør

Forening & Museum

udkommer med 4 numre om året i februar, maj, august og november.

Stof til bladet sendes til bitsnekkersten@gmail.com
Deadline for nr. 2/2020 er fredag 20.3.2020

Helsingør

Museumsforening

Formand: Tom Sinding
Næstformand: Torben Bill-Jessen
Kasserer: Flemming Jensen
Maibritt Bager
Charlotte Fenger
Ingrid Dora Jarnbjer
Elisabeth Thorsen
Bente Thomsen (suppleant)
Eva Arnsfelt (suppleant)

Foreningens hjemmeside:

www.helsingormuseumsforening.dk

Kontingent for 2020:
225 kr. for enkeltpersoner
275 kr. for par
575 kr. for firmaer
Betaling kan ske på:
Reg 2255 konto 1905639169
eller ved henvendelse på
Helsingør Bymuseum,
Sct. Annagade 36

Strandgade 27

Af Charlotte Fenger

Strandgade 27. Foto: Charlotte Fenger. (CF)

En historisk ejendom

I den sydøstlige del af Helsingørs bykerne ligger på hjørnet af Strandgade og Skyttenstræde en usædvanlig ejendom fra 1577. Hjørneejendommen er Helsingørs ældst daterede bygning, som er opført i bindingsværk og derfor fredet. Den helt unikke, velbevarede ejendom i to etager emmer af historie såvel udvendigt som indvendigt. Bindingsværket er overmalet i væggenes lyse farve og er ganske synligt. Man fornemmer tydeligt, at huset har en anseelig tid bag sig, også at det er ”vindt og skævt”, som rigtig gamle huse ofte er. Ejendommen med matrikelnummer 437 har en grundstørrelse på 76 m².

Huset kan føres helt tilbage til den tid, da Frederik 2. var begyndt at opføre slottet Kronborg til erstatning for det gamle og forældede borganlæg Kro-

gen, som lå på samme sted. Erik af Pommern havde ladet Krogen opføre i 1420'erne med henblik på opkrævning af Øresundstolden. Årstallet 1577 er skåret i et stykke træ over indgangsdøren til Strandgade 27 og ses lige under den højre af de to lodretgående knægte af udskåret og dekoreret træ. Knægten til venstre er længere end den til højre og kan forklares med, at der tidligere har været en vognport fra den nuværende dør til husets afslutning på højre side.

Udskåret træværk

Det bjælkelag, som adskiller første etage og stuen, kaldet stokværket, rager ud over stueetagen. Tilsvarende findes ikke mellem taget og øverste etage. Her er loftsbjælkerne stukket igennem de lodrette stolper et godt stykke under tagremmen. Stokværket er understøttet af de smukt udskårne knægte med en spiralformet afslutning, udformede som antikke volutkonsoller og dekoreret med udskårne akantusblade. Netop den type dekoration var sædvanlig for byggestilen i Helsingør fra den tid. Mellem knægterne er tømmeret skåret ud som kølbuer, det vil sige udformet som tværsnit af en omvendt båd. Tilsvarende kan ses i den meget fine og velbevarede ejendom i Stengade 20.

Ejendommen i 1736

I registreringen af ejendomme i 1736 noteres det, at ejendommen på hjørnet omfattede et forhus på syv fag ud

i to stokværk mod Strandgade, opført i bindingsværk. Ud mod Skyttenstræde fandtes en bygning på femten fag, ligeledes opført i bindingsværk, dog kun i ét stokværk, og som rummede ”bryggerinventar”. Inde i gården lå ydermere et baghus på to fag. Facaden mod Strandgade havde, som nævnt oven for, et udkraget stokværk, hvorimod gårdsiden var helt glat og forsynet med højstolper, som gik gennem begge stokværk. Det var vigtigst, at facaden tog sig godt ud, og man havde sans for detaljerne. I tagetagen ses ud mod Skyttenstræde en karnap med lugge, som muligvis har været anvendt til at hejse materiale op og ned fra.

Tæt på nedrivning

I 1930'erne var ejendommen i en så elendig forfatning, at den var meget tæt på nedrivning. Det var et stort held, at et flertal af Byrådets medlemmer stemte for at bevare bygningen og rejste de dengang nødvendige 6.000 kroner til købet. Resultatet blev, at kommunen overtog den i 1936 og lod de to arkitekter Aage Roussell og Volmar Drosted stå for en gennemgribende restaurering. Den blev udført nænsomt og med respekt for historien, herunder med bevaring af alt det ”vinde og skæve”.

Husets indre

Det er en helt særlig fornemmelse at træde ind i denne velbevarede og historiske ejendom, som har rummet mange forskellige slags mennesker fra forskellige lag af befolkningen. Ejendommens grundstørrelse er på 76 m² med et beboelsesareal på 114 m², fordelt på to etager. Man kommer ind i en entré, der fører ind til beboelsen på venstre side, ud til gårdhaven og hvor en buet trappe med smalle trin fører op til første sal. I beboelsesarealet indgår fem rum med en kvadratisk stue i begge etager samt tre værelser, hvor det største er i stueetagen og de to øvrige på første sal, det ene mindre end det andet. Trods de små vinduer er lysindfaldet nogenlunde i de større rum, og også her inde ses det meget velbevarede bindingsværk. Overalt ses de gamle lofter med brede planker og un-

Trappen op til 1. sal. Foto: CF.

Værelset i gadeniveau. Foto: Nybolig (NBL).

derstøttende bjælker, som visse steder er meget kraftige.

I stuen findes et aflangt køkken, som på et tidspunkt er blevet moderniseret og som ender i et bryggers. I samme etage er der en udgang til en mindre gårdhave, som er ganske hyggelig. Første sal, som er uden skråvægge, rummer et mindre badeværelse med hvide klinker samt et badekar. Desuden ses et lille, smalt rum, som gennem tiderne har været beregnet til anretning, et rum hvor man føler sig henlagt til gamle dage. Det er udstyret med en gammel, rusten køkkenvask, en gammel træreol monteret på væggen til køkkenting og et småmønstreret, rødnet gardin som forhæng til skabet under køkkenvasken. Helt usædvanligt kan indretningen i dette rum og det meste af udstyret dateres tilbage til opførelsesåret 1577 og er derfor fredet. På første sal findes en udgang til en relativt smal og spinkel altan af træ, som hviler på træbjælker. Fra denne kan man se ikke blot ejendommens egen baggård, men også de øvrige bygninger og tilhørende baggård.

Tagrummet på anden etage er som at træde ind i fortiden. Det er 40 m², har skråvægge og synligt bindingsværk og rummer et ikke udnyttet rum med loft til kip.

Hvem har boet her?

Ejendommen har gennem tiden haft mange forskellige ejere og beboere. I året 1682 nævnes værtshuset med navnet ”Peter i Ankerets Datter” (eller ”Peder i Ankerets Datter” eller slet og ret ”Ankeret”), et værtshus som givet har eksisteret i en årrække. Gennem 1700-tallet og 1800-tallet er registret bl.a. en købmand og flere færgemænd og andre som ejere, hvis erhverv ikke er opgivet samt nogle enker, som har overtaget ejendommen efter deres afdøde mænd. Dertil kommer en husmand, en fæstemand og i 1900-tallet inden kommunen overtog ejendommen, endnu en fæstemand, en musiker og en arkitekt. Inden kommunens overtagelse af ejendommen i 1936 har ejendommen formodentlig også været beboet af familier fra jævne og endog fattige kår, som har le-

Anretterrum på 1.sal. Foto: NBL.

Et kig fra altanen til andre bygninger samt gårdhave. Foto: CF.

jet sig ind. Efter restaureringen i 1941 har kommunen lejet ejendommen ud, og som det fremgår af vejvisere til relativt få beboere, som til gengæld har boet der længe. Fra 1943-1994 figurerer en kvindelig lektor i vejviseren og fra 1996 et ægtepar, hvor enken fortsat boede i huset indtil et tidspunkt inden 2013. Flere navne er dog registeret i 1940 og 1960.

Museum eller forfatterrefugium

I 1994 diskuterede Byrådets medlemmer, hvad der skulle ske med ejendommen, da den efter mange år blev ledig. Den blev anset for at være et klenodie for Helsingør. Skulle den fortsat lejes ud eller sælges? Tilbage i 1994 lå nogle tanker om de kulturelle muligheder, den historiske og fredede ejendom kunne byde på. Tanker om et museum var fremme, men det viste sig at blive for dyrt, og man valgte at fortsætte

med udlejning. Faktisk præcis de samme overvejelser om kulturel udnyttelse foregik i begyndelsen af 2013, da boligen atter blev ledig. Tanker om et manuskript- og forfatterrefugium eller lignende dukkede op, hvor forfattere kunne bo på fordelagtige vilkår og hellige sig skriveriet. Udlejning af ejendommen blev atter vedtaget, men dog kun over en femårig periode. Man ville ikke forhaste en beslutning om et definitivt farvel til den unikke ejendom, før man igen havde set på dens muligheder. I 2013 var den offentlige vurdering på 980.000 kr., hvor de 711.300 kr. udgjorde grundværdien.

Årene gik, og en beslutning skulle tages. I begyndelsen af 2019 lod kommunen så ejendommen sætte til salg, men uden resultat. Den blev atter udbudt til salg i efteråret 2019 med åbent hus flere gange, og det gav en enestående mulighed for at se ejendommen indefra. I 2013 var den offentlige vurdering på 980.000 kr., hvoraf de 711.300 kr. udgjorde grundværdien. Salgsprisen i efteråret 2019 på 2.350.000 kr. er ganske tankevækkende sammenholdt med beløbet på 6.000 kr., som kommunen overtog ejendommen for i 1936.

"Peter i Ankerets Datter". Foto: CF.

Helsingborgs Gummifabriks aktiebolag

Af Bente Thomsen

Fra slutningen af 1800-tallet gennemløb Helsingborg en udvikling, som var helt parallel med den udvikling, der prægede hele Sverige: et bondesamfund blev ændret til et dynamisk industrisamfund, hvor ledig arbejdskraft fra landdistrikterne strømmede til byerne for at tage arbejde i de hurtigt voksende industrier. Helsingborgs befolkning var i 1850 omkring 4.000 personer, i 1900 var den kommet op på ca. 25.000, og størstedelen af tilflytterne var beskæftigede i de mange nyanlagte fabrikker.

Oprindeligt var det metalindustrien, som var byens vigtigste branche, men fra slutningen af 1800-tallet blev denne rolle overtaget af den kemiske industri.

Den vigtigste af disse var Helsingborgs Gummifabriks aktiebolag, i daglig tale også kaldet Dunkers fabrikker, Tretorn eller Galoschan. I omkring 90 år var denne virksomhed Helsingborgs største arbejdsplads. Andre store industrier var sukkerfabrikken, fosfatfabrikken og jutefabrikken.

Fabrikken grundlægges

Initiativtageren til grundlæggelsen af gummifabrikken var Johan Dunker (1833-1898), som var født i Slesvig-Holsten og senere bosat i Esbjerg. Han

Helsingborgs Gummifabrik 1895.
Kilde: digitaltmuseum.se

var havneingeniør og blev i 1870'erne hentet til Helsingborg for at forestå anlægget af byens nye havn, Södra Hamnen. Han fik i samarbejde med andre initiativrige borgere i byen i 1891 anlagt Helsingborgs Gummifabriks AB, hvor der først og fremmest skulle produceres galocher.

Der blev bygget en fabrik i tre etager på en grund på hjørnet af Bredgatan og Furutorpsgatan, syd for den nuværende færgehavn. Området har i de senere år gennemgået en kraftig sanering, og en stor del af det ligger fortsat ubebygget hen, så der er ingen fysiske spor at se af det efterhånden vældig store fabriksanlæg.

I begyndelsen var der problemer med at producere gummi af den rette kvalitet, og Johan Dunkers søn Henry Dunker, som på det tidspunkt kun var godt 20 år, blev sendt til Rusland for at prø-

ve at etablere et samarbejde med russiske virksomheder, som havde en stor viden om gummiproduktion. Russerne ville imidlertid ikke dele deres viden med svenskerne. Men i Riga i Letland fandt Henry Dunker en person med de rette kvalifikationer, Julius von Gerkan. Han var ingeniør og villig til at flytte til Helsingborg for at forestå produktionen på gummifabrikken. Fredrika Lilja, som blev ansat på fabrikken i 1891, har i 1951 i virksomhedens blad "Forum" berettet om de første år på fabrikken:

Jeg begyndte i efteråret 1891. Fabrikken var da ganske lille, bestod kun af "den gamle bygning", hvor vi gik ind fra søsiden gennem vagten. Man tog sin lygte i vagten, tog den med op på plads og placerede den på arbejdsbordet, hvor vi stod fire piger. Dengang var der ikke noget elektrisk lys på fabrikken.

En herre ved navn Josefsson lærte os at fremstille galocher. Denne hr. Josefsson havde tidligere været i bl.a. Amerika på en gummifabrik. Når vi var blevet udlærte, skulle vi derefter oplære andre piger. Dengang blev arbejdet udført på trælæster, en underlig metode, som jeg ikke kan forklare. Vi blev tildelt 6 par, vi skulle lave pr. dag den første tid, men det antal blev efterhånden større. Arbejdet begyndte kl. 6.30 om morgenen. Vi måtte gå hjem, når den tildelte ration var færdig for dagen.

I sommeren 1892 var vi arbejdsløse en tid på grund af planlagte bedre arbejdsforhold. Da arbejdet blev genoptaget, var hr. Gerkan og hr. Reimers

kommet til fabrikken med en russisk metode. Vi arbejdede derefter på jernlæster. Og der var elektrisk lys i fabrikken. Der kom senere en russisk kvinde for at indføre en bedre metode.

I 1891 var der omkring 50 ansatte. I 1897 var antallet næsten 400, og det fortsatte med at vokse helt frem til efter 2. verdenskrig.

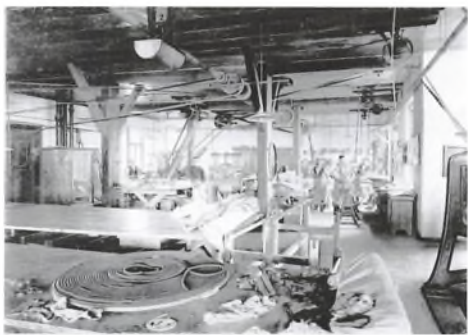

Tilskæring af gummi på fabrikken. Foto fra omkring år 1900. Kilde: digitaltmuseum.se

Henry Dunker overtager direktørposten

Johan Dunkers søn Henry Dunker (1870-1962) overtog i 1894 virksomheden. Han var en overmåde driftig mand, som ved opkøb og udvidelser drev fabrikken frem til en international koncern, som producerede ikke blot galocher og gummistøvler, men også gummisko, bolde, dæk samt andre varer produceret af gummi. Henry Dunker var en forretningsmand, som gennem årene satsede målrettet mod at skaffe sin virksomhed en dominerende rolle på markedet. Flere forskellige midler blev taget i brug for at opnå dette mål.

Omkring århundredskiftet var produktionen i Helsingborg blevet så stor og forskelligartet, at den ikke kunne rummes indenfor de eksisterende rammer. I Trelleborg eksisterede på det tidspunkt en gummifabrik ved navn Velox, der specialiserede sig i at producere cykeldæk. Firmaet var flere gange i økonomiske vanskeligheder. I 1905 overtog Henry Dunker aktiemajoriteten i firmaet og oprettede sammen med Velox's grundlægger firmaet Trelleborgs Gummifabriks AB, som fremover skulle producere dæk, tekniske gummivarer og regntøj. Produktionen af gummifodtøj og bolde skulle fortsat foregå i Helsingborg.

Tilskæringsalen omkring år 1900.
Kilde: digitaltmuseum.se

Karteldannelse

I begyndelsen af 1900-tallet eksisterede der i Sverige fire store gummifabriker, som lå i hård konkurrence med hinanden. I 1912 besluttede disse virksomheder at indgå i et kartel, hvor de opdelte markedet imellem sig. Helsingborgs Gummifabrik, som var den største af virksomhederne, fik tildelt 45% af markedet. Kartellet fastsatte vejle-

dende priser for alle deres produkter og tvang grossister og detailhandlere til at overholde disse priser. Hvis en forhandler solgte et par galocher under den aftalte pris, blev han pålagt at betale en bøde på 50 kr. til kartellet.

Kartellet gav de fire virksomheder stor indtjening, men førte også til en voldsom reaktion fra forbrugerkooperationens side. Fra 1914 til 1921 faldt verdensmarkedsprisen på rågummi med 66%. Til trods herfor steg prisen på et par galocher med 20%.

Forbrugerkooperationen henvendte sig til kartellet med en opfordring til at sænke prisen, men fik afslag. Det førte til, at kooperationen besluttede selv at begynde produktion af gummifodtøj. Derved faldt prisen på et par galocher fra 8,50 kr. i 1925 til 3,50 kr. i 1927, og dette store indtægtsfald fik selvfølgelig store konsekvenser for kartellet, som var på vej til at blive opløst. Det var på tale at sammenlægge de fire virksomheder, men det endte med, at man dannede Förenade Gummifabriks AB, og Henry Dunker fik posten som direktør, idet fabrikken i Helsingborg var den største enhed i koncernen. På den måde kom Dunker reelt til at kontrollere hele landets gummiproduktion. I 1934 skiftede koncernen navn til Tretorn.

Krisen i 1930'erne

Krisen i 1930'erne slog hårdt igennem på Dunkers virksomhed, for den medførte faldende købekraft hos forbrugerne og mindsket eksport. Før krisen gik omkring to tredjedele af produktionen til eksport. Under depres-

Reklameplakat fra Tretorn. Ingen datering.
Kilde: digitalmuseum.se

sionen beskyttede mange lande deres egen produktion ved at føre protektionistisk handelspolitik. For Dunkers virksomhed var løsningen på at omgå disse handelsrestriktioner at flytte noget af produktionen til de lande, hvor markedet var.

I Helsingør var der i begyndelsen af 1930'erne store planer for udviklingen af Grønnehavområdet.

Krisen havde ramt hårdt i Helsingør, hvor arbejdsløsheden var steget voldsomt.

Helsingborgs Gummifabrik var interesseret i at flytte en del af produktionen til Helsingør, som lå bekvemt tæt ved hovedafdelingen i Helsingborg. I

begyndelsen af 1933 var der kontakter mellem fabrikken og borgmester Peder Christensen. Repræsentanter fra Helsingør var i Helsingør og så på flere forskellige grunde, men endte med at beslutte sig for grunden på Øresundsvej 8 (nu Sundtoldsvej) ved Grønnehav, fordi den kommende fabrik ville få et vandforbrug på 3-4000 liter i minuttet, og det kunne man hente i Øresund. På trods af modstand fik borgmesteren sat sin vilje igennem i byrådet, og der blev indgået en lejeaftale, som lovede, at den nye fabrik ikke ville give lugtgener eller andre former for ubehag for de nærmeste omgivelser. Det viste sig hurtigt, at det løfte kunne fabrikken ikke overholde. Det er ikke uden grund, at stranden foran fabrikken hurtigt blev kaldt "Gummi-stranden". Men gummifabrikken blev hurtigt Helsingørs næststørste arbejdsplads, kun værftet var større. Da fabrikken beskæftigede flest – det var i 1958-60 – var der 1350 ansatte.

Fabrikken i Helsingør anlægges

Der blev oprettet et dansk datterselskab, som fik navnet "Helsingborgs Galocher". Omkostningerne til den nye fabrik blev sat til $\frac{3}{4}$ mill. kr., og byggeriet gik i gang i 1934. I august var man færdig med fabrikslokalerne og i gang med at montere maskiner. Der manglede endnu at blive indrettet kontorer og lagerlokaler, kunne "Dagens Nyheder" meddele. Det hele skulle være færdigt til januar 1935, hvor man skulle begynde produktionen af galocher, støvler og sko. Samtidig blev det meddelt, at selskabet havde skiftet navn til Tretorn.

6. januar 1935 kunne ”Socialdemokraten” med tilfredshed meddele, at fabrikken skulle i gang få dage senere, at der ville blive job til ca. 500 arbejdere, og at der var indgået overenskomst for arbejdsmændene på virksomheden. Som noget usædvanligt var der også indgået overenskomst for ungarbejderne. Forhandlingerne for de kvindelige arbejdere var endnu ikke afsluttet.

Der lader dog til at have været nogle indkøringsproblemer på fabrikken. I august 1935 skrev ”Arbejderbladet” under overskriften *Stjæler arbejderne?*, at der herskede nogle underlige forhold på Tretorn. Ikke alene blev de ansatte presset af de svenske, fastansatte formandinder til at sætte tempoet urimeligt meget op. Det skete også dagligt, at man sendte folk hjem på grund af materialeangel, så på den måde var der næsten ingen uger, hvor de ansatte opnåede en fuld ugeløn (på ca. 27,50-32 kr.). Der var stor mangel på kontrolure, så de ansatte var nødt til at møde et kvarter før arbejdstids begyndelse for at få stemplet ind til tiden. Og den største hån mod arbejderne: ledelsen kræ-

Tretornfabrikken i Helsingør. Kilde: Sylvest Jensen luftfoto. Det kongelige Bibliotek.

vede, at portneren kontrollerede de ansattes tasker, før de forlod fabrikken. Så artiklen slutter med en opfordring om at slutte op om de faglige klubber, så der kan forhandles en løsning på problemerne på plads.

Efter en stor udvidelse i 1949 kunne Tretorn i Helsingør også begynde at producere et nyt sortiment. Fabrikken begyndte at fremstille lette, moderigtige damesko til sommerbrug, børnesko og et bredt sortiment i stærkt farvede gummistøvler til damer og børn. Produktionen voksede fra 1,4 mio. par til 2,3 mio. par pr. år.

En os af gummi overalt

Fabrikken i Helsingborg blev udbygget i flere omgange. De ældste bygninger fra 1891 var incl. grund på 2330 m². I 1951, da fabrikken var fuldt udbygget, var der 92.000 m² arbejdsareal. Det var Helsingborgs største arbejdsplads. Da fabrikken var størst, var der beskæftiget omkring 2300 personer. Arbejdsforholdene adskilte sig ikke meget fra forholdene i andre industrier under den tidlige industrialisering. Arbejdstiden var lang og lønnen lav, og arbejdsmiljø var et begreb, som endnu ikke var opfundet. Værst var forholdene i skosalen, hvor lugten af gummicementopløsningen, som blev brugt til at lime skodelene sammen, var gennemtrængende. Gummiosen hang i hud og tøj også efter arbejde, for overtøjet var i arbejdstiden blot ophængt bag maskinerne. Oprindeligt var der ingen spisesal. Den medbragte mad blev spist ved maskinerne eller siddende på trappen. Først i 1939 blev der indrettet

en spisesal, hvor der kunne købes kaffe, te, smørrebrød og kager, men ikke varm mad. Badefaciliteter blev først indrettet i 1940'erne.

Gummifabrikken var byens største arbejdsplads, og omkring 60% af arbejdsstyrken var kvinder. Fabrikken var et af de steder, hvor uaglærte kvinder kunne få arbejde.

Kvindernes løn lå ca. 40% under mændenes. Der var mange ungarbejdede ansat, men de blev normalt afskediget, når de fyldte 18 år og derved skulle have mere i løn.

I fabrikkens første eksistens stod fagforeningerne endnu svagt, men alligevel var der gennem årene en række alvorlige konflikter. I april 1899 krævede de 200 kvinder, som arbejdede på Gummifabrikken, 12 øre mere pr. par galocher. De havde, i modsætning til mændene, ikke fået nogen lønstigning i alle de otte år, fabrikken havde eksisteret.

Dunkers svar på kravet var, at kvinderne skulle fortsætte med at arbejde på den gamle akkord yderligere et år, hvilket de afviste. Derefter lockoutede Dunker arbejderne fra fabrikken. Inden denne handling havde Dunker dog, med hjælp fra kontorpersonalet, bragt 150 æsker med galocher til stationen til forsendelse, hvilket gav anledning til flere alvorlige sammenstød på gaden.

Arbejdernes fagforening havde ikke økonomi til at støtte en langvarig konflikt, så i begyndelsen af juni blev der indgået en aftale, som indebar, at kvinderne i fire uger skulle arbejde til den gamle betaling, men derefter ville få en lønforhøjelse. Kvindernes lønkrav ville påføre virksomheden en udgift på

Plakat fra 1925 til det finske marked.
Kilde: digitaltmuseum.se

12.000 kr. Samme år blev der udbetalt 75.350 kr. til aktionærene.

Der var ligeledes dybe konflikter i 1928 og 1930. Begge gange havde konflikterne udgangspunkt i virksomhedens krav om nedsættelse af lønningerne. Konflikten i 1930 var den værste, hvor der blev strejket i 16 uger fra juli til november. Konflikten endte uden nogen egentlig vinder, men Gummifabrikken afstod dog fra at sagsøge fagforeningerne, hvilket den ellers havde truet med.

Henry Dunker var på den ene side en hård arbejdsgiver, som ikke var bange for at tage konflikter. På den anden side tog han også en række sociale initiativer. I 1911 blev der etable-

HELSINGBORGS GUMMIFABRIKS AKTIEBOLAG. HELSINGBORG. SWEDEN

Fabriksbygningerne, da virksomheden var størst. Foto fra 1950'erne. Kilde: digitaltmuseum.se

ret en vuggestue, så kvinderne havde mulighed for at få passet deres børn. I 1940'erne blev 40 børn i alderen 0-2 år passet der i dagtimerne. Der blev arrangeret udflugter og julearrangementer, sport blev støttet og hver fredag havde alle de ansatte gratis adgang til badeanstalten i Helsingborg.

Efter 2. verdenskrig

1930'erne og 2. Verdenskrig var præget af vanskelige økonomiske forhold på grund af krisen efter krakket i 1929 og af verdenskrigen. Men i 1950'erne kom der opsving påny. Det var dog en stakket frist, for allerede i 1960'erne begyndte konkurrencen fra lavtlønslandene i Asien at slå den europæiske produktion ud.

Tretorn i Helsingør blev lukket i 1973 og de 95 ansatte afskediget. I 1979 kom turen til fabrikken i Helsingborg. Produktionen skulle ophøre ved udgangen af juni 1980, og de 600 ansatte blev opsagt. En epoke var forbi.

Varemærket Tretorn eksisterer dog stadig, og både sko og gummistøvler med det navn kan findes i butikkerne. Men i dag er produkterne fremstillet i Kina.

Dunkers velgørende aktiviteter

Henry Dunker blev i 1902 gift med Gerda Sylvan, som døde af kræft allerede i 1936. Ægteparret havde ingen børn. Henry Dunker døde i 1962 som 92-årig. Han blev da anset for Sveriges rigeste mand. Han efterlod sin enorme formue til medicinsk forskning, til drift af et plejehjem, som ligger i forbindelse med parrets tidligere villa i Helsingborg og til kulturelle formål i Helsingborg by. Mest kendt af disse er Dunkers Kulturhus, som ligger centralt lige ved havnen.

Hovedværket om Helsingborgs Gummifabriks AB er *Torgny Fransson og Jan Fredriksson: Galoschan*, udgivet af Helsingborgs museum 1990.

Generalforsamling 2020

Helsingør Museumsforening indkalder hermed til ordinær generalforsamling tirsdag den 17. marts 2020 kl. 19.00 i Smedenens Hus, Strandgade 46, Helsingør.

Forslag, der ønskes behandlet på generalforsamlingen, skal være indsendt senest 14 dage før til Helsingør Museumsforening, c/o Tom Sinding, H.C. Andersens Vej 34, 3000 Helsingør, mail: tom.sinding@gmail.com
Dagsorden ifølge lovene. Dagsordenen sendes pr. mail til medlemmerne inden generalforsamlingen.

Efter generalforsamlingen bliver der et kort foredrag af Henrik Hey om skibsklarereren K.F. Marstrand. Henrik Hey har til årbogen skrevet en artikel om Marstrands første år som skibsklarereren i Helsingør.

På generalforsamlingen vil årbogen for 2019 blive uddelt til alle medlemmer, der har betalt kontingent for 2020.

Sammen med dette blad udsendes medlemskortet til alle, der har betalt kontingent for 2020. Såfremt der ikke medfølger noget medlemskort skyldes det, at vi mangler en indbetaling. I givet fald beder vi om betaling snarest.

Husk at medbringe medlemskortet for 2020 til generalforsamlingen.

Byvandring i Helsingborg

Fredag den 24. april 2020. Pris 120 kr.

I tager Sundbussen fra Helsingør kl. 12.30 (I køber selv billet), ankomst Helsingborg kl. 12.50. Her står Ingrid Dora Jarnbjer og tager imod.

Derfra går vi til Mariakirken, en af de ældste bygninger i byen. Derefter til Billepladsen og så op ad Hallbergs trapper til Kärnan. Ned ad Terrassetrapperne til Stortorget, vi fortsætter ad Drottninggatan forbi Sundstøtten med Dunkers kulturhus, til Sankt Jörgens plads, videre ad Fågelsangsgatan til Tycho Brahes plads, her ligger Jacob Hanssons hus, som er det eneste der er bevaret fra dansketiden, videre ad Norre Storgade til Henckelske gården og Gamlegården.

Vi slutter på Pubben "Telegrafan" hvor I får et glas vin/øl eller en sodavand.

Her vi jeg fortælle lidt om Helsingborgs historie. Retur til Helsingør på egen hånd.

Tilmelding til Elisabeth Thorsen, helst på e-mail elisabeth.p4@gmail.com evt. på telefon 24217982. Tilmelding fra den 1. marts.

Max. 25 deltagere.

Sæsonens sidste to foredrag

Foredragene begynder kl. 14.00 og foregår i Smedenes Hus, Strandgade 46, Helsingør.

**Lørdag den
29. februar 2020**
Otto Rühl:
**100-året for genforeningen –
baggrund og følger**

Sidste år markerede verden afslutningen på den mest omfattende krig man hidtil havde kendt til – Verdenskrigen 1914-1918. I Danmark gik det ret stille for sig – Danmark var jo neutralt under krigen. Man synes at have glemt, at mere end 30.000 dansksindede slesvigere ufrivilligt deltog i krigen – ofte med ønsket om, at Tyskland ville tage krigen – og dermed åbne for en ændring af Slesvigs forhold efter 50 år under først preussisk og så tysk styre. Krigen endte med et tysk nederlag og en fredsaftale, som mange historikere mener lagde grunden til 2. Verdenskrig kun tyve år senere.

Den danske regering ønskede ved den lejlighed ikke at få hele Slesvig tilbage – men ønskede at følge Wilsons tanker om ”folkenes selvbestemmelse” – og derfor blev grænsespørgsmålet afgjort ved en folkeafstemning, som fandt sted i to runder i 1920.

Lektor Otto Rühl, der i mere end 40 år har undervist på Helsingør Gymnasium – vil fortælle om baggrunden for afstemningerne i Slesvig, se på resultaterne og se på, hvilke følger det fik, at den danske regering endte med at acceptere resultatet, hvorfor vi om

nogle måneder kan fejre 100-året for genforeningen og 100-året for den nuværende dansk-tyske grænse – syd for Tønder og nord for Flensborg.

**Lørdag den
18. april 2020**
Inge Schjellerup:
**Inkaer, mumier
og glemte byer**

I det 15. og 16. århundrede var inkaerne en af de mest højststående indianskulturer på det amerikanske kontinent med en velordnet samfundsstruktur og en højt udviklet teknologi, men uden et egentligt skriftsprog. Afdøde inkaherskere ”levede” videre som mumier i deres paladser med deres efterkommere og tjenerskab, og den nye hersker skulle finde ny jord. På mindre end 100 år erobrede inkaerne et rig, der strakte sig fra det sydlige Colombia i nord til langt ned i Argentina og Chile i syd. Vandkanaler, vejsystemer og byer blev forladt, da over halvdelen af befolkningen døde efter spaniernes erobring, især på grund af de europæisk indførte sygdomme. En stor kultur gik til grunde, men Inge Schjellerups mange års forskning under ekspeditioner ind i regnskoven har bragt megen ny viden om inkaernes rige.

Inge Schjellerup er seniorforsker ved Nationalmuseet.

Helsingør Leksikon – www.helsingorleksikon.dk

Helsingør Leksikon blev oprettet i 2008 af Helsingør Kommunes Museer i samarbejde med Helsingør Kommunes Biblioteker. Det er et lokalhistorisk leksikon baseret på web 2.0 teknologi (MediaWiki), hvor brugere, lokalhistorikere og museumsfolk kan bidrage på lige fod med artikler om Helsingørsmrådets historie. De to institutioner fik ved grundlæggelsen støtte fra Kulturarvsstyrelsen til at sætte projektet i gang.

Leksikonet har siden da udviklet sig til en omfattende vidensbase, som rummer omkring 4.400 artikler og bruges flittigt.

Biblioteket sørger for, at hjemmesiden www.helsingorleksikon.dk bliver hostet på forsvarlig vis, og det er biblioteket, som har administrator-password og derfor en ekstra mulighed for at overvåge siderne. Men biblioteket varetager ikke en egentlig funktion som redaktør eller bestemmer, om den ene eller den anden artikel kan medtages eller ej. Det er i høj grad de forskellige bidragydere, som bestemmer leksikonets indhold.

Fra de to institutioners side har det overordnede formål fra starten været at mangedoble og nyttiggøre mængden og ikke mindst formidlingen af lokalhistorien. Det konkrete mål var at opbygge et leksikon baseret på wiki-software med artikler (forholdsvis kortfattede), billeder og kort vedrørende Helsingørsmrådets kulturhistorie. Alle kan skrive artikler til leksikonet, men det kræver en adgangskode, som udstedes af biblioteket. Ved modtagelsen af adgangskoden forpligter forfatterne sig

til at overholde de regler, som er beskrevet på leksikonets hjemmeside. Der afholdes workshop på Biblioteket Kulturværftet den sidste torsdag i hver måned kl. 10-12.

Har man spørgsmål eller kommentarer, som ikke umiddelbart kan løses via hjemmesiden, er man meget velkommen til at kontakte Biblioteket Kulturværftet på: fakta@helsbib.dk

The screenshot shows the homepage of Helsingør Leksikon. At the top is a search bar and a navigation menu with links for 'Forside', 'Kategorier', 'Seneste ændringer', 'Søg via kort', 'Hjælp', and 'Kontakt'. Below the menu is a 'Kategorier' section with links to 'Arbejdsbevægelsen, Detailhandel, Færdighedsstier, Gælder og røde, Gælder, Huse, Kirker' and 'Landsbyer, Lokale bands og artister, Monumenter, Personer, Skole, Voksesteder'. A 'Så op alfabetisk' section lists letters from A to Z. The main content area features a 'Månedens artikel' titled 'Trykkerdæmnen' with a photo of a mill and a 'Helsingør Leksikon Workshop' section listing the next event on January 30, 2020.